

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЧИТЕЛЯ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Формування цілісного уявлення про стан індивідуального професійного розвитку вчителя з безпеки життєдіяльності та відкриття можливостей для організації та здійснення педагогічної діяльності, професіоналізм та компетентність викладача набувають особливої актуальності з метою забезпечення позитивних змін в освіті.

На освіту нині суттєво впливають зміни в сучасному суспільстві. Сьогодні не тільки педагогічна спільнота, але й суспільство взагалі розуміє, що володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) є одним із базових елементів сучасної освіти. Протягом останніх десятиліть у багатьох країнах світу, зокрема в Україні, змінилася суспільна парадигма – від технократичної до індустріальної, від індустріальної до інформаційної [3, с.5].

Розглядаючи моніторинг не тільки як засіб мінімізації відхилень становлення професійної компетентності вчителя з безпеки життєдіяльності, а й як шлях виявлення помилок у цілях і планах щодо її підвищення, необхідним є розгляд факторів, які суттєво перешкоджають становленню професійної компетентності вчителів, чому в педагогічній теорії та практиці приділено недостатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд історико-педагогічної та сучасної літератури свідчить, що вченими вивчається проблема професійної компетентності педагогічних кадрів, що йдеться увагу в працях К. Віаніс-Трофименко [2], С.Максименко [4], Г.Приходько [7], А.Радченко [8], Л.Сігаєвої [9] тощо.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури свідчить про підвищену увагу науковців до питання професіоналізму вчителя, його професійної компетентності, оскільки за останні роки суттєво змінились вимоги до викладача.

Компетентність походить від латинського слова «competens» (competentic), що в перекладі означає належний, здібний. Компетентність – це певна сума знань у особи, які дозволяють їй судити про що-небудь, висловлювати переконливу, авторитетну думку [1, с.445].

Компетентний – це той, хто знає, обізнаний у певній галузі; який, маючи певні знання або повноваження, може вирішувати що-небудь, судити про що-небудь [1, с.445].

Різномісна характеристика поняття та структури професійної компетентності розглянута в працях З. Ісаєвої, Д. Грішина, Н. Кузьміної, А. Маркової.

Так, А. К. Маркова визначає *професійну компетентність* фахівця як здатність та готовність виконувати професійну діяльність і в структурі (професійні педагогічні і психологічні знання, професійні педагогічні вміння, професійні психологічні позиції, особистісні особливості, які забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями та вміннями). Крім того, А.К.Маркова виділяє спеціальну, соціальну, особистісну та індивідуальну професійну компетентність.

У своїх наукових працях А.Снігур, Е.Зєєр, А.Морозов, Д.Чорнилевський торкалися проблеми факторів, які перешкоджають становленню професійної компетентності вчителя, а саме професійної деформації та інформаційної пасивності.

Акцентуючи увагу на здатність учителя з безпеки життєдіяльності використовувати ІКТ у своїй професійній діяльності, спрямованій на навчання та виховання, на жаль, проблему інформаційного забезпечення та інформаційно-комунікаційної компетентності учителів розкрили недостатньо.

Постановка завдання. Дослідження основних факторів, які перешкоджають становленню професійної компетентності вчителя з безпеки життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи проблему становлення професійної компетентності вчителя з безпеки життєдіяльності, перш за все розглянемо ситуацію, в якій перебувають педагоги в середніх та вищих педагогічних навчальних закладах.

А.Снігур наводить такі перешкоди, що постають перед учителем із безпеки життєдіяльності [10, с.16]: брак часу; складність зміни підходу до класних годин як до винятково організаційно-повчально-просвітницьких заходів; неузгодженість із діями колег, адміністрації, загальним режимом і планом роботи школи; відсутність ініціативності в більшості дітей.

На нашу думку, до цього списку можна додати ще декілька факторів, які перешкоджають становленню професійної компетентності вчителя з безпеки життєдіяльності. Одним із таких факторів є *професійна деформація*.

Е.Зеєр під професійними деформаціями розуміє деструктивні зміни особистості у процесі виконання професійної діяльності. Ступінь деформації визначається стажем роботи, змістом педагогічної діяльності та індивідуально-психологічними особливостями педагога.

А.В.Морозов, Д.В.Чорнилевський [6, с.301], виділяють такі види професійної деформації особистості педагога:

- 1) загально–педагогічні деформації, які характеризуються схожими змінами особистості в усіх осіб, що займаються педагогічною діяльністю;
- 2) типологічні деформації, викликані злиттям особистісних особливостей із відповідними структурами функцій педагогічної діяльності в поведінкові комплекси;
- 3) специфічні деформації, зумовлені специфікою викладання предмета;
- 4) індивідуальні деформації, які визначаються змінами, що відбуваються з особистістю і зовні не пов'язаними з процесом педагогічної діяльності, коли паралельно зі становленням професійно-важливих для викладача якостей відбувається розвиток, що не має на перший погляд відношення до педагогічної професії.

Є.Юрченко вважає [12, с.73], що основними складовими професійної деформації вчителя є агресія, авторитарність, неадекватна самооцінка, некомпетентність учителя. Методично не розроблена проблема професійної деформації вчителя знаходить своє вираження в тому, що в підручниках із педагогіки, призначених для студентів педагогічних навчальних закладів, аналізу причин професійної деформації зовсім не відводиться місця. Говорячи про вимоги до особистості вчителя, його професійні функції і вміння, вдосконалення його педагогічної майстерності, автори ніде не згадують термін «професійна деформація педагога». У системі підвищення кваліфікації працівників освіти питання подолання професійної деформації також штучно замовчуються.

Нові умови навчання потребують відповідної кваліфікації педагогів. Постійне прискорене зростання інформації в усіх галузях науки і освіти змушує творчо працюючого вчителя підходити критично до того програмного матеріалу, який він повинен вивчати з учнями. Так, у європейських країнах існують вимоги, згідно з якими викладачі повинні вміти працювати в мережі Internet і мультимедійним матеріалом.

Із розвитком і поширенням новітніх технологій виникла проблема формування здатності вчителя застосовувати ці технології в педагогічній практиці. Такий вид інформаційної поведінки фахівці називають пасивним.

Інформаційна пасивність педагога характеризується:

- невідповідністю інформаційної картини світу вчителя та реальності і вимогам інформаційного суспільства;
- припиненням своєї професійної самоосвіти і самовиховання після накопичення певної кількості інформації і методичної бази для викладання свого предмета;
- небажанням удосконалювати навички роботи з інформацією та підвищувати свою інформаційну компетентність;
- невмінням відібрати з величезної маси інформації цінну і потрібну, правильно її зберегти та доцільно використати.

Особливістю інформаційної пасивності є те, що вона може проявлятися як у досвідчених, так і в молодих педагогів. Ця властивість відрізняє інформаційну пасивність

від професійного старіння тим, що професійне старіння може виникнути тоді, коли «особистість накопичила значимий для неї професійний досвід, має відпрацьований арсенал методичних засобів навчання і виховання, володіє комплексом прийомів передачі інформації та формування вмінь і навичок у школярів тощо. Ознаками професійного старіння є несприйнятливість до нового, канонізація та універсалізація особистого досвіду, байдужість до педагогічної творчості тощо. [5, С. 32]».

Потреба у професійному вдосконаленні багато в чому визначає роль і місце *самоосвіти*. Джерелами самоосвіти педагога можуть бути: книги, періодичне видання, засоби масової інформації, Internet, інформація з конференцій, семінарів, виставок, дослідницька діяльність, навчання на різних курсах. Значимість самоосвіти зумовлена усвідомленням старіння інформації. Прагнення до оновлення охоплює зміст предмета та його методику. Педагог із великим стажем роботи, накопичуючи певну кількість інформації і методичну базу для викладання свого предмета, припиняють свою професійну самоосвіту і самовиховання [5]. Найбільш затребуваною формою підвищення кваліфікації є стажування в досвідчених, цікавих педагогів.

Не менш важливим показником професіоналізму педагога в інформаційну епоху є організація його праці. Організованість праці є наслідком певних якостей і ступеня організованості особистості викладача.

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, слід зазначити, що становлення професійної компетентності вчителя з безпеки життєдіяльності припускає тривалу і ґрунтовну роботу з подолання інформаційної пасивності, професійної деформації, прагнення до постійної самоосвіти як основних факторів, що перешкоджають професійному вдосконаленню, формування в педагога установки на безперервну освіту і самоосвіту, розвиток адекватної самооцінки, самоповаги до себе як особистості, навичок особистої організації праці.

Професійні деформації є неминучими, але за умови використання різноманітних особистісно-орієнтованих технологій корекції і засобів профілактики, можливим дається їх подолання.

Перспективи подальших досліджень. Викладач із безпеки життєдіяльності зобов'язаний не тільки «інформаційно відповідати» певному часу, а й знати напрям подальшого інформаційного розвитку цивілізації з можливими небезпеками цього розвитку, тому вважаємо за необхідність подальше дослідження проблем інформаційного забезпечення вчителя з безпеки життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Віаніс-Трофименко К. Б. Підвищення професійної компетентності педагога / К. Б. Віаніс-Трофименко, Г. В. Лісовенко. – Х.: Основа, 2007. – С. 13.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: (Бібліотека з освітньої політики) : Розроблено за підтримкою програми розвитку ООН у рамках проекту «Освітня політика та освіта «рівний – рівному» / під. заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Максименко С. Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Забродський. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
5. Митина Л. М. Управлять или подавлять: выбор стратегии профессиональной жизнедеятельности педагога / Л. М. Митина. – М. : Сентябрь, 1999. – 190 с. – (Библиотека журнала "Директор школы" ; вып. № 2/1999)
6. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология: учеб. пособие / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академический проект, 2004. – 560 с.

7. Приходько А. И. Основы педагогического мастерства: Учебно – методическое пособие для студентов высших учебных заведений / А. И. Приходько, Н. Б. Щокина. – Харьков : Издатель Шуст А.И., 2001. – С. 7–8.
8. Радченко А. Э. Професійна компетентність учителя / А. Э. Радченко. – Х.: Основа, 2006. – С. 3-28.
9. Сігасва Л. Є. Вміння й навички самостійної роботи у професійному становленні дорослої людини : навч.-метод. посіб. / Л. Є. Сігасва, М. Г. Гордієнко. – К. : ЕКМО, 2007. – С. 92–96.
10. Снегуров А. В. Психологические особенности и трудности адаптации педагога при освоении курса «Основы безопасности жизнедеятельности» / А. В. Снегуров // Безопасность : информ сб. НИМБ. – М., 1995. – № 7-8. – С. 12–17.
11. Ушаков К. Оценка предметной и методической компетентности / К. Ушаков, М. Бершадский, В. Петровский // Відкритий урок : розробки, технології, досвід. – 2005. – № 1-4. – С. 79–81.
12. Юрченко Е. В. Содержание и методы преодоления профессиональной деформации учителя в работе педагога-психолога: дис. ... канд. пед. наук / Е. В. Юрченко. - Уссурийск, 2000. – 181с.

Троцій Н.П.

Проблеми інформаційного забезпечення вчителя з безпеки життєдіяльності

У статті розглянуто питання професійної компетентності вчителя з безпеки життєдіяльності. З'ясовано необхідність формування здатності вчителя володіти та застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у педагогічній практиці. Визначено основні фактори, які перешкоджають становленню професійної компетентності вчителя.

Ключові слова: професійна деформація, інформаційна пасивність, компетентність, професійна компетентність, самоосвіта, кваліфікація педагога, інформаційно-комунікаційні технології.

Троцій Н.П.

Проблемы информационного обеспечения учителя по безопасности жизнедеятельности

В статье рассмотрены вопросы профессиональной компетентности учителя по безопасности жизнедеятельности. Установлена необходимость формирования способности учителя владеть и применять информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в педагогической практике. Определены основные факторы, препятствующие становлению профессиональной компетентности учителя.

Ключевые слова: профессиональная деформация, информационная пассивность, компетентность, профессиональная компетентность, самообразование, квалификация педагога, информационно-коммуникационные технологии.

N. Trochiiy

Problems of Information Support for the Teacher of Life Safety

The article deals with the issues of professional competence of the teacher in life safety. There has been shown the necessity of forming a teacher's ability to master and use the information communication technologies (ICT) in pedagogical practice. The basic factors have been defined that impede the teacher's competence formation.

Key words: professional deformation, information passiveness, competence, professional competence, self-education, teacher's qualification, informational communicational technologies.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2011 р.